

Taal van angst en taal van hoop

Ledevaartkerk zondag 5 januari 2020

Ds. Sara Dondorp

OT Lezing: Jesaja 60:1-6

Evangelielezing: Matteus 2:1-12

Inleiding

Morgen, op zes januari, viert de orthodoxe christenheid Kerstfeest. De Russisch Orthodoxen, Grieks Orthodoxen en Armeens Orthodoxen. Bij ons in het westen vieren we dan Epifanie, de verschijning van de Heer. Epifanie betekent letterlijk verschijning. Traditioneel lezen we op Epifanie het verhaal van de Drie Koningen. Of liever de wijzen: het zijn geleerden en geen staatslieden die op reis gaan. En hoeveel het er zijn, staat niet vermeld in het evangelie. Ze gaan de ster achterna. Op zoek naar het kerstkind. Dat ze na een omweg ook vinden. Tijdens deze bijzondere kraamvisite laat het kerstkind zich aan de wijzen zien. En via hen ook aan ons.

Overdenking

Gemeente van Jezus Christus,

Drie jaar geleden verscheen er een klein boekje met de intrigerende titel 'Een jihad van liefde'. Het is geschreven door de Belg Mohamed El Bachiri, naar aanleiding van de aanslagen in de metro van Brussel. Daar verloor hij zijn vrouw Loubna. Onlangs kwam ik een interview met hem tegen. Nog steeds heeft hij het zwaar, maar hij blijft zich inzetten voor een vreedzame samenleving met plaats voor dialoog. In zijn boekje spreekt hij soms met de stem van zijn kinderen.

"Lieve vader, als we wraak willen nemen, doen we mee met hen die mama hebben vermoord. Laten we bidden voor haar en voor de mensheid.

Dat is de beste manier om haar te eren."¹

Hij is kapot van verdriet, maar wil niet mee met de taal van haat. Met alles wat in hem is zoekt hij naar de taal van liefde. Naar een taal van hoop en verbinding.

De taal van haat ligt snel op de loer, om momenten dat we ons door anderen aangevallen voelen. Taal van haat, taal van angst: vaak is het makkelijke taal, direct en heet van de naald, maar zonder reflectie, zonder hoop. En vooral: zonder ruimte voor een andere blik. Maar er is ook nog een andere taal. De taal van liefde en hoop. De taal van visioenen en vergezichten. Die taal klinkt veel zachter, is moeilijker te horen. Maar het is wel een hardnekkige taal die tegen de stroom in kan blijven leven. Hoop, zei aartsbisschop Tutu ooit, is iets anders dan optimisme. Het is dieper. Hoop is geloven dat het beter wordt, ook als alles om je heen slecht gaat. Hoop is wéten dat het beter wordt, ook al is het nog niet te zien. Je zou kunnen zeggen: hoop gaat dwars door de angst heen. Hoop voedt de moed om te blijven vasthouden aan liefde.

In het evangelieverhaal van vandaag komen we allebei die talen tegen. De wijzen uit het oosten getuigen van hoop en vertrouwen. Denkt u eens in: ze gaan zomaar op reis, geen idee waarheen, om een onbekende koning eer te bewijzen. Ze hebben een ster gezien. Maar verder weten ze niets. Ze komen dan ook prompt op het verkeerde adres aan.

¹ Mohamed El Bachiri en David van Reybrouck, Een Jihad van Liefde, De Bezige Bij, 2017, p. 54.

Bij koning Herodes. Maar als ze hun verhaal over een pasgeboren koning vertellen, schrikt Herodes zich wild. Herodes verstaat de taal van de hoop niet. Hij spreekt alleen de taal van haat en angst. Angst om zijn macht te verliezen. Van hem weten we uit de geschiedenisboeken dat hij drie van zijn zonen heeft vermoord. Als de wijzen dat hadden geweten..... Maar zij kennen de taal van de angst blijkbaar niet. In het paleis van deze wrede koning weten ze de juiste informatie te achterhalen. In Betlehem moeten ze zijn. De stad van Koning David. Die naam alleen al heeft een klank van hoop. Het Huis van Koning David staat immers voor Recht en Rechtvaardigheid.

In hun onwetendheid beloven de wijzen nog aan koning Herodes om hem op de terugweg op de hoogte te stellen. Zodat hij de pasgeboren koning ook eer kan bewijzen. Zegt hij. Ja, zijn taal van angst is nog achterbaks ook. Natuurlijk wil hij die onbekende koning geen eer bewijzen. Hij wil er zo snel mogelijk vanaf! Hij is bang!

Maar de wijzen vervolgen hun reis. Als ze eenmaal weer op het goede spoor zijn, gaat de ster hen weer voor. En hij blijft precies op de goede plek staan. Daar vinden ze het kind en zijn moeder. En ze bieden hem zijn koninklijke geschenken aan. En daarna krijgen ze in een droom te horen wie Herodes werkelijk is. Ze keren niet meer terug. Want Herodes spreekt de taal van haat en angst met grote welsprekendheid: hij laat alle kleine kinderen in Betlehem ombrengen. Net als eeuwen eerder de Farao in Egypte deed. Hoe bang moet je zijn om kinderen te vermoorden!! Ook Jozef krijgt een droom en hij vlucht met Maria en het kind naar Egypte. Nota bene! Op de vlucht voor kindermoord gaan ze naar het land van slavernij. Het land van diezelfde Farao die alle jongetjes wilde ombrengen. Zo'n tegendraadse beweging spreekt wel van een héél sterke hoop.

Het boeiende van dit verhaal is dat het behoorlijk 'multiculti' is. Ineens komen er die vreemdelingen het verhaal binnen wandelen. Of liever, het kerstverhaal begint bij hen opnieuw. Om dit verhaal goed te kunnen volgen moeten we Lucas even vergeten. Geen stal, geen herders, geen engelenkoor. In het evangelie van Matteus staan twee kerstverhalen achter elkaar. Het eerste kerstverhaal staat in Matteus 1. Dat blijft binnen de lijn van de bijbelse traditie. Het begint met een geslachtsregister vanaf Abraham via David tot Jozef die getrouwd is met Maria, de moeder van Jezus. Jozef wordt door een engel gerustgesteld met woorden uit de profetie van Jesaja. Dit kind zal 'redder' heten en 'God-met-ons'. Een verhaal in de lijn van Abraham, de lijn van het Huis van David, de lijn van de profeten.

Maar dan begint het verhaal opnieuw. 'Jezus werd geboren in de dagen van Herodes', lezen we vanmorgen. Voor de luisteraars van toen klonk dat waarschijnlijk zo ongeveer als voor ons het Journaal. Dat Herodes geen lieverdje was, was algemeen bekend. En meteen komen er magiërs uit het Oosten, die een ster volgen. Ook dat klonk voor de hoorders van toen vertrouwd. In de Griekse wereld van toen was het normaal dat bij een bijzondere geboorte een bijzonder hemelverschijnsel hoorde. Het tweede kerstverhaal gaat niet over traditie en stamboom, maar over hier en nu. Nou ja, over hier en 2000 jaar geleden dan. Hoe dan ook, het is hier in onze wereld, dat het bijzondere kind geboren is.

Die magiërs waren geleerden of wijzen uit een ver land. En nu juist die buitenlandse geleerden gaan op zoek naar het kerstkind! Dit kerstkind is er niet alleen voor Betlehem, maar ook voor de buitenlanders die van ver komen. Dit kerstkind is er voor iedereen! Overigens... Die ster komt ook in de Tora al voor. In het boek Numeri. Het verhaal van Balak en Bileam. De Moabitische koning Balak is bang voor het volk Israël en laat Bileam komen om het volk te vervloeken. Maar Bileam, die zelf ook een buitenstaander is, zegent

het volk. Koning Balak is typisch iemand die de taal van de angst spreekt. Hij wordt woedend. Maar Bileam gaat door. Hij profeteert. Hij vertelt hoe het 't volk Israël later zal vergaan. Hij ziet een ster die opkomt uit Jacob, een scepter uit Israël. Een ster die hoop vertegenwoordigt op een prachtige, eervolle toekomst. De wijzen hebben zo'n soort ster in de hemel gezien. Het soort van licht dat vooruitwijst naar de hoop.

Als er één voorgaat in de taal van de hoop is het de profeet Jesaja. Het is het licht van vrouwe Sion dat hier bezongen wordt. Sta op en schitter! "Arise and shine" in de taal van Händels Messiah. Ze zullen komen met kamelen uit verre landen en ze brengen goud en wierook mee om te delen in de vreugde. Net als de wijzen later in het evangelieverhaal. Het licht komt op om alles wat goed gaat te verlichten. Sterker nog. Het licht komt op om alles wat slecht gaat in de schaduw te zetten. Dat is wat hoop doet: als het slecht gaat blijven vasthouden aan de gedachte dat het anders wordt. De taal van de hoop kijkt vooruit. Niet om zich heen. Geen mooier beeld voor de hoop dan het opkomende licht van de morgenster.

Zo ontstaat er ruimte voor de taal van liefde, tegen de haat in. Ruimte om liefde vast te houden, zoals Mohamed El Bachiri deed. Zo blijft de taal van de hoop bestaan, tegen de taal van de angst in. De angst is reeel. Angst voor verruwing van de taal, voor verharding van relaties tussen groepen mensen. Angst voor elkaar ophitsende wereldleiders. Dat zijn ook dingen waar je bang van kunt worden. Maar de hoop is er wel, soms uit heel onverwachte hoek. Zoals de waarzegger Bileam die het volk moest vervloeken maar het gaat zegenen. Zoals licht dat gaan schijnen in het donker. Zoals vreemdelingen die eer komen bewijzen aan een kind. Hoop opent deuren naar de toekomst.

"Hoop is een ding met veren²" schreef Emily Dickinson,
"dat neerstrijkt in de ziel –
een melodie zingt zonder tekst –
en nooit stopt met zijn lied –
(...)
Ik hoorde hem in het kilste land –
en op de vreemdste Zee –
Toch vroeg het – nooit – in Extremis,
een kruimeltje – van Mij."
Amen

² Emily Dickinson, Gedichten, vertaald door Louise van Santen, Uitgeverij De Prom, 1986, p. 31.